

Sygn. akt I CSK 156/13

POSTANOWIENIE

Dnia 19 czerwca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący)

SSN Agnieszka Piotrowska

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w P.

przy uczestnictwie S. B.

o umieszczenie w domu pomocy społecznej bez zgody uczestnika,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 19 czerwca 2013 r.,

na skutek skargi kasacyjnej uczestnika postępowania

od postanowienia Sądu Okręgowego w W.

z dnia 5 października 2012 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 5 października 2012 r. oddalił apelację uczestnika postępowania, S. B., od postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 25 kwietnia 2012 r., ustalającego na wniosek Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w P., że zachodzą przesłanki do umieszczenia go w domu pomocy społecznej bez jego zgody.

Sąd Rejonowy ustalił, że uczestnik - cierpiący na schizofrenię paranoidalną, kilkakrotnie leczony w szpitalach psychiatrycznych - mieszkał z matką do chwili jej śmierci w lipcu 2011 r. Po śmierci matki brat uczestnika, K. B., sprzedał lokal, w którym matka mieszkała. Wskutek tego uczestnik stał się bezdomny. Do nadejścia mrozów mieszkał w domku letniskowym swojej ciotki, H. B. Potem przeniósł się do piwnicy bloku, w którym wcześniej mieszkał z matką. Utrzymuje się z renty w wysokości 700 zł. Brat nie interesuje się jego losem, a ciotka nie może zapewnić mu prawidłowej opieki, sama jej wymaga. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w P. nie jest w stanie zapewnić uczestnikowi mieszkania socjalnego. W okresie od połowy grudnia 2011 r. do początku kwietnia 2012 r. uczestnik był hospitalizowany w trybie art. 23 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. 2011.231.1375 ze zm. – dalej: „u.o.z.p.”). Następnie zamieszkał w pensjonacie socjalnym Ojców Kamilianów. Potrafi samodzielnie zaspokajać podstawowe potrzeby. Nie jest jednak zdolny do samodzielnego funkcjonowania. Wymaga stałej pomocy oraz nadzoru osób trzecich ze względu na konieczność leczenia farmakologicznego. Do czasu hospitalizacji na przełomie 2011/2012 r. nie zażywał zapisywanych mu leków. Zaznaczyły się u niego negatywne objawy schizofrenii. Nastąpiła dezorganizacja osobowości. Występujące cechy ubytkowe schizofrenii nie poddają się leczeniu. Ze względu na utrwalone zaburzenia myślenia uczestnik nie jest w stanie samodzielnie podjąć decyzji co do umieszczenia w domu pomocy społecznej.

Ustalenia te Sąd Rejonowy oparł na pisemnych opiniach sądowo - psychiatrycznych, ustnej, uzupełniającej opinii sądowo - psychiatrycznej, zeznaniach świadków oraz wyjaśnieniach osoby reprezentującej wnioskodawcę.

W ocenie Sądu Rejonowego dokonane ustalenia pozwalały uznać za spełnione określone w art. 39 ust. 1 u.o.z.p. przesłanki przyjęcia uczestnika do domu pomocy społecznej bez jego zgody. Zdiagnozowano u niego chorobę psychiczną. Nie przyjmował długo leków. Istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że nie będzie ich przyjmował także w przyszłości. Mimo iż nie wymaga leczenia szpitalnego, wymaga ze względu swą chorobę stałej opieki i nadzoru nad leczeniem, a ani jednego, ani drugiego nie mogą mu zapewnić członkowie rodziny. Nie jest też w stanie samodzielnie zaspokoić swoich potrzeb mieszkaniowych. W rezultacie zagrożone jest jego zdrowie i życie. Umieszczenie w domu pomocy społecznej jest więc w jego interesie.

Oddalając apelację, w której uczestnik zarzucił Sądowi Rejonowemu w szczególności naruszenie art. 3 pkt. 4 i art. 39 u.o.z.p. oraz art. 328 k.p.c. w związku z art. 233 i 13 § 2 k.p.c. oraz art. 42 u.o.z.p. – przez sporządzenie uzasadnienia na podstawie wzajemnie wykluczających się okoliczności faktycznych, a także naruszenie art. 217 § 1 i 2 k.p.c. w związku z art. 42 u.o.z.p. – przez pominięcie prawidłowo zgłoszonych dowodów - oraz naruszenie art. 233 § 1 i 2 w związku z art. 42 u.o.z.p. - przez dowolną i wybiórczą ocenę materiału dowodowego - Sąd Okręgowy wyjaśnił, że ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego są prawidłowe, a „zaskarżone postanowienie jest trafne i odpowiada prawu”. Ponadto, po przytoczeniu treści art. 38 i art. 39 ust. 1 u.o.z.p., wskazał, że skierowanie osoby chorej psychicznie do zakładu opieki społecznej na podstawie art. 39 ust. 2 u.o.z.p. uwarunkowane jest zagrażającą życiu tej osoby niemożnością korzystania przez nią z opieki innych osób. W ocenie Sądu Okręgowego, ustalenia Sądu Rejonowego wskazują na to, że uczestnik cierpi na schizofrenię paranoidalną, która spowodowała dezorganizację jego osobowości, a w rezultacie tego - niemożność zapewnienia sobie należytej opieki. Uczestnik, aby prawidłowo funkcjonować, potrzebuje opieki innych osób, której nie jest w stanie zapewnić mu jego rodzina. W toku postępowania przebywał najpierw w pensjonacie socjalnym Ojców Kamilianów, a następnie w Domu Pomocy Społecznej w O. Na koniec Sąd Okręgowy zanegował zarzut nieprawidłowej oceny materiału dowodowego przez Sąd Rejonowy, w szczególności opinii biegłego lekarza z zakresu psychiatrii.

W skardze kasacyjnej na postanowienie Sądu Okręgowego uczestnik zarzucił: naruszenie art. 316 § 1 w związku z art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 42 u.o.z.p. przez nieuwzględnienie, że w chwili zamknięcia rozprawy apelacyjnej uczestnik kontynuował regularne leczenie farmakologiczne; naruszenie art. 382 w związku z art. 378 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 42 u.o.z.p. przez nieustosunkowanie się do zarzutów podniesionych przez uczestnika w apelacji; naruszenie art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 42 u.o.z.p. przez niewyjaśnienie podstawy prawnej zaskarżonego orzeczenia (ograniczenie się jedynie do przytoczenia treści art. 38 i 39 ust. 1 i 2 u.o.z.p.) i wynikającą stąd niemożność kontroli kasacyjnej zaskarżonego orzeczenia; naruszenie art. 38 i 39 ust. 1 u.o.z.p. przez błędne przyjęcie, że ze stanu faktycznego sprawy wynika, iż brak opieki zagrażał życiu uczestnika; naruszenie art. 39 ust. 2 u.o.z.p. przez jego bezpodstawne zastosowanie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Orzeczenie sądu drugiej instancji wydane na skutek apelacji musi opierać się na ustalonej samodzielnie przez ten sąd podstawie faktycznej i prawnej, ponieważ postępowanie apelacyjne jest, stosownie do przepisów art. 378 § 1 i art. 382 oraz związanego z nimi przepisu art. 381 k.p.c. (mających zgodnie z art. 13 § 2 zastosowanie także w postępowaniu nieprocesowym), kontynuacją merytorycznego rozpoznania sprawy (por. w szczególności uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasady prawne - z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98, i z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07). Przyjmuje się, że gdy sąd odwoławczy uznaje ustalenia faktyczne i oceny prawne sądu pierwszej instancji za trafne, wywiązanie się z przewidzianego w art. 328 § 2 k.p.c. obowiązku wskazania w uzasadnieniu orzeczenia podstaw rozstrzygnięcia może nastąpić przez samo oświadczenie o akceptacji ustaleń faktycznych i ocen prawnych sądu pierwszej instancji (por. przede wszystkim orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 1935 r., C III 680/34, Zb. Urz. 1935, nr 10, poz. 379, i z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98).

Już więc sama wzmianka w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia o akceptacji ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd Rejonowy oraz o trafności

i zgodności z prawem wydanego przez ten Sąd postanowienia wystarczała do wywiązania się z zawartego w art. 328 § 2 k.p.c. obowiązku wskazania podstawy faktycznej i prawnej rozstrzygnięcia. A jak wiadomo, w wyjaśnieniach dotyczących podstawy prawnej zaskarżonego postanowienia wymieniony został ponadto wyraźnie art. 39 ust. 1 w związku z art. 38 u.o.z.p. W konsekwencji, podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenie art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 42 u.o.z.p. przez niewyjaśnienie podstawy prawnej zaskarżonego orzeczenia jest chybiony.

2. Nie mógł odnieść zamierzonego skutku także zarzut naruszenia art. 39 ust. 2 u.o.z.p. przez jego bezpodstawne zastosowanie w sprawie. Wymienienie art. 39 ust. 2 u.o.z.p. w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia nosi znamiona oczywistej omyłki, polegającej na wskazaniu tego przepisu zamiast art. 39 ust. 1 u.o.z.p. Artykuł 39 ust. 2 u.o.z.p. przyznaje legitymację do wystąpienia z wnioskiem o przyjęcie do domu opieki społecznej kierownikowi szpitala psychiatrycznego, a w sprawie wnioskodawcą jest organ do spraw pomocy społecznej, legitymowany w myśl art. 39 ust. 1 u.o.z.p. Poza tym wniosek kierownika szpitala psychiatrycznego może dotyczyć osoby przebywającej w szpitalu, niezdolnej do samodzielnego zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, potrzebującej stałej opieki i pielęgnacji, bez konieczności dalszego leczenia w szpitalu, zaś w zawartych w zaskarżonym postanowieniu wyjaśnieniach, wśród których wymieniony został art. 39 ust. 2 u.o.z.p., jest mowa o zagrożeniu dla życia - wymienionej w art. 39 ust. 1 u.o.z.p. przesłance przyjęcia do domu opieki społecznej na wniosek organu do spraw pomocy społecznej.

3. Naruszenie art. 382 w związku z art. 378 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 42 u.o.z.p. skarżący wiąże z nieustosunkowaniem się przez Sąd Okręgowy w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia do podniesionych w apelacji zarzutów: nierozpoznania istoty sprawy, nieuwzględnienia prawidłowo zgłoszonych wniosków dowodowych o przesłuchanie niektórych świadków (E. D., A. K., E. S.), nieprzeprowadzenia dowodów z określonych dokumentów (z akt niektórych postępowań). W istocie chodzi tu więc tylko, mimo wymienienia także, i to na pierwszym miejscu, art. 382 k.p.c., o naruszenie art. 378 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. i art. 42 u.o.z.p. (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego -

zasada prawna - z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07); co do naruszenia art. 382 k.p.c. jako podstawy kasacyjnej zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1998 r., II CKN 815/97.

Naruszenie przepisów postępowania może, zgodnie z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., stanowić podstawę kasacyjną jedynie wtedy, gdy mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. W niniejszej sprawie nieustosunkowanie się wprost przez Sąd Okręgowy do wskazanych wyżej zarzutów apelacyjnych nie daje jednak podstaw do stwierdzenia takiego uchybienia art. 378 § 1 k.p.c., o jakim mowa w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.

Podniesiony w apelacji przez uczestnika zarzut nierozpoznania istoty sprawy należy uznać za wynik nieporozumienia. Nierozpoznanie istoty sprawy przez sąd pierwszej instancji następuje w razie zaniechania zbadania przez ten sąd materialnej przesłanki żądania powoda (wnioskodawcy), zazwyczaj na skutek bezpodstawnego stwierdzenia braku pozytywnej przesłanki jurysdykcyjnej - np. legitymacji procesowej strony - lub przyjęcia istnienia tzw. negatywnej przesłanki jurysdykcyjnej - np. przedawnienia dochodzonego roszczenia - (por. oryginalne wersje wyroków Sądu Najwyższego: z dnia 20 września 2001 r., II CKN 586/00, z dnia 24 marca 2004 r., I CK 505/03, z dnia 15 października 2009 r., I CSK 84/09, z dnia 25 lutego 2010 r., V CSK 242/09, z dnia 22 września 2011 r., V CSK 472/10). W sprawie taka sytuacja niewątpliwie nie wystąpiła.

Nie mogły odnieść zamierzonych skutków także dwa pozostałe, wymienione wyżej zarzuty apelacyjne skarżącego. Sąd Rejonowy w uzasadnieniu swego orzeczenia wyjaśnił, dlaczego nie przeprowadził dowodu z zeznań E. D., A. K. i E. S. oraz dowodu z akt postępowania administracyjnego na okoliczności związane z wymeldowaniem uczestnika oraz brakiem agresji i prób samobójczych z jego strony. Uznał te okoliczności za niemające znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, a ich dowodzenie za mogące się jedynie przyczynić do przedłużenia postępowania - szkodliwego z punktu widzenia dobra uczestnika, wymagającego zapewnienia mu możliwie szybko właściwej opieki. Wyjaśnienia te przekonują.

4. Zgodnie z art. 316 § 1 k.p.c. – mającym zastosowanie także w postępowaniu apelacyjnym - sąd wydaje orzeczenie, biorąc za podstawę stan

rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy. Wbrew twierdzeniom skargi kasacyjnej, Sąd Okręgowy, miał na względzie fakt zażywania leków przez uczestnika po hospitalizacji zakończonej z początkiem kwietnia 2012 r., ponieważ fakt ten ustalił i poddał ocenie w zestawieniu z pozostałym materiałem dowodowym już Sąd Rejonowy. Fakt ten był zatem objęty ogólną formułą użytą przez Sąd Okręgowy o aprobachie ustaleń faktycznych i ocen prawnych Sądu Rejonowego. Jak wiadomo, Sąd Rejonowy uznał za wysoce prawdopodobne, że uczestnik mimo rozpoczęcia zażywania przepisanych leków po wyjściu ze szpitala w kwietniu 2012 r., w przyszłości nie będzie ich – tak jak to miało miejsce wcześniej – przyjmował w razie niezapewnienia mu opieki w domu pomocy społecznej.

5. Według art. 38 u.o.z.p., osoba która wskutek choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego nie jest zdolna do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i nie ma możliwości korzystania z opieki innych osób oraz potrzebuje stałej opieki i pielęgnacji, lecz nie wymaga leczenia szpitalnego, może być za jej zgodą lub zgodą jej przedstawiciela ustawowego przyjęta do domu pomocy społecznej. Zgodnie zaś z art. 39 ust. 1 u.o.z.p., jeżeli osoba, o której mowa w art. 38 u.o.z.p., lub jej przedstawiciel ustawowy nie wyrażają zgody na przyjęcie jej do domu pomocy społecznej, a brak opieki zagraża życiu tej osoby, organ do spraw pomocy społecznej może wystąpić do sądu opiekuńczego miejsca zamieszkania tej osoby z wnioskiem o przyjęcie do domu pomocy społecznej bez jej zgody.

Sądy orzekające w sprawie trafnie przyjęły, że dokonane ustalenia uzasadniały stwierdzenie spełnienia w odniesieniu do uczestnika przewidzianych w art. 39 ust. 1 w związku z art. 38 u.o.z.p. przesłanek przyjęcia do domu opieki społecznej bez jego zgody. W szczególności wykazana została, kwestionowana w skardze kasacyjnej, przesłanka zagrożenia dla życia uczestnika w razie braku zapewnienia mu wnioskowanej opieki. Zagrożenie to wynika z bezdomności uczestnika i jego choroby, wymagającej stałej pomocy w codziennym funkcjonowaniu oraz stałego nadzoru w zakresie leczenia farmakologicznego. W okolicznościach sprawy zagrożenie to może usunąć zapewnienie uczestnikowi opieki instytucjonalnej w domu pomocy społecznej.

Z przedstawionych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w związku z art. 13 § 2 oraz art. 42 u.o.z.p. jak w sentencji.